

Po uroczystości wręczenia dyplomów udzielono głosu osobom nagrodzonym. W imieniu Pani Sosnowskiej podziękowała jedna z córek, zwracając uwagę na fakt, że wspomnienia pisane dla najbliższej rodziny okazały się ciekawe dla szerszego grona czytelników, szczególnie poznaniaków, i dzięki determinacji, cierpliwości i pomocy kilku osób z grona Instytutu Zachodniego ujrzały światło dzienne.

Dalszą część uroczystości wypełniła rozmowa laureatów na temat nagrodzonych książek, miejsca Poznania na mapie wydawniczej Polski, a także kondycji książki naukowej i sytuacji finansowej wydawnictw. Spotkanie, w którym uczestniczyło grono zaproszonych gości związanych z osobami nagrodzonymi, przedstawiciele wydawnictw poznańskich, mediów, miłośników dobrej książki i samej Biblioteki Raczyńskich, zakończyło się zwiedzaniem wystawy nagrodzonych pozycji.

Romualda Zwierzycka

XX-WIECZNE TRADYCJE FEDERALISTYCZNE W EUROPIE ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

Polskim wysiłkiem na rzecz pełnej integracji z Unią Europejska towarzyszy pytanie o rzeczywisty wkład naszego kraju we wspólne europejskie dziedzictwo. Za tym pytaniem kryje się z trudem skrywany niepokój o rzeczywistą rolę i miejsce Polski we Wspólnocie, Polski, której aspiracjom nie odpowiada rola konsumenta dobrobytu wypracowanego wysiłkiem milionów obywateli obecnych państw członkowskich. W poszukiwaniu odpowiedzi na podnoszone wątpliwości oraz w celu wykazania intelektualnego potencjału Europy Środkowo-Wschodniej w dniach 24-26 kwietnia 2003 r. Instytut Europy Środkowo-Wschodniej w Lublinie, przy współpracy sekcji polskiej UNESCO i Instytutu Herdera w Marburgu, zorganizował konferencję: „XX-wieczne koncepcje federalistyczne w Europie Środkowo-Wschodniej”. Nad konferencją patronat objęli: prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Aleksander Kwaśniewski, sekretarz generalny Rady Europy Walter Schwimmer oraz dyrektor generalny UNESCO Koïchiro Matsuura.

Temat lubelskiej konferencji bezpośrednio nawiązywał do ogólnoeuropejskiej dyskusji nad kształtem przyszłej, poszerzonej o kraje Europy Środkowo-Wschodniej, Unii Europejskiej. Jej zadaniem miało być przywołanie historycznych doświadczeń federacyjnych regionu oraz wykazanie jego intelektualnego dorobku w zakresie myśli federalistycznej.

Konferencję zainaugurowało, po słowach powitania ze strony organizatorów, wystąpienie prof. Jerzego Malca poświęcone prawnoustrojowej charakterystyce unii polsko-litewskich w latach 1569-1795. Kolejny referat przedstawił prof. Jerzy Łukaszewski, który analizował projekt przekształcenia monarchii austro-węgierskiej w państwo federalne, doszukując się tu pewnych analogii koncepcyjnych z I Rzeczpospolitą.

Ewidentny brak stabilności regionu środkowoeuropejskiego, politycznie uformowanego w ramach „ładu wersalskiego”, narzucał konieczność poszukiwań nowych rozwiązań zdolnych zastąpić konflikty i rozdarcie w regionalną współpracę. Jedną z propozycji zmierzających w tym kierunku była koncepcja federacyjna. Pomysły federacyjne obecne w programach politycznych analizowali w trakcie konferencji prof. Adolf Juzwenko, dyrektor Ossolineum (*Czy Piłsudski był federalistą?*), Libor Svoboda z Brna, który mówił o międzywojennych koncepcjach Tomasza Masaryka i dr Piotr Okulewicz w analizie koncepcji „międzymorza”. Bardzo interesująco wypadła konfrontacja tych propozycji z niemiecką wizją *Mitteleurop*y, zaprezentowaną przez dr. Jürgena Elverta. W programie spotkania przewidziano też wystąpienia omawiające recepcję idei współpracy środkowoeuropejskiej w ramach zjednoczonej Europy: na Węgrzech (Andor Mészáros) i na Litwie (Algimantas Kasparavičius).

Katastrofa drugiej wojny światowej stała się impulsem do poszukiwań innych niż dotychczasowe koncepcji politycznych gwarantujących Europie Środkowo-Wschodniej bezpieczeństwo i stabilizację. Na konferencji mówili o tych wysiłkach: Tadeusz Kisielewski referujący plany powołania federacji polsko-czechosłowackiej, Pavol Lukáč (*Koncepcje federacyjne Milana Hodży*), Iwona Drag-Korga (*Poszukiwanie wspólnego forum: „New Europe” i Rada Planowania Europy Środkowej i Wschodniej*) oraz prof. Marian Wolański, który poświęcił swoją prezentację działającym w latach 40. klubom federalnym.

Fiasko niepodległościowych dążeń i skomunizowanie Europy Środkowo-Wschodniej stały się dla środowisk emigracyjnych wywodzących się z tego regionu źródłem do wznowienia dyskusji nad jego przyszłym kształtem politycznym, w której to dyskusji poczesne miejsce zajmowały pomysły federacyjne. Analizy tej debaty dokonali: Janusz Korek (*Ponętna utopia czy zimny realizm? Federacja Europy Środkowo-Wschodniej w myśli politycznej paryskiej „Kultury”*) oraz Sławomir Łukasiewicz, który skoncentrował się na emigracyjnych dyskusjach o współpracy polsko-czechosłowackiej po 1948 r. Elementem wiążącym refleksję historyczną z problematyką bieżącą było spotkanie z Janem Kułakowskim, prof. Jerzym Łukaszewskim oraz prof. Piotrem Wandyczem. Z uwagi na ich zaangażowanie w różne inicjatywy na rzecz budowania wspólnej Europy zostali oni poproszeni o garść wspomnień dotyczących tej aktywności. P. Wandycz opowiadał o swoich inicjatywach w czasie studiów w Kolegium Europejskim, J. Łukaszewski o pracy na stanowisku rektora tejże uczelni (1972-1990), natomiast J. Kułakowski o swojej działalności w europejskich chrześcijańskich związkach zawodowych. Wspomnienia dowiodły jednoznacznie, że mimo niesprzyjającej konfiguracji politycznej Polacy niemal od początku zaangażowani byli w proces integracji europejskiej i budowy wzajemnego zaufania.

Bieżącej dyskusji europejskiej poświęcony był ostatni dzień konferencji, kiedy to refleksję skierowano na analizę projektów federalistycznych, zarówno tych zakończonych fiaskiem, jak model radziecki (Wojciech Zajączkowski), jak też tych, które nie tylko sprawnie funkcjonują, ale stanowią również inspirację dla rozwiązań nad przyszłym modelem Wspólnoty europejskiej: niemiecki (Klaus Ziemer) i szwajcarski (Pascal Bulliard). Szczególnie owocne okazały się przemyslenia Mitji Žagara, który swój referat poświęcił możliwości zastosowania modelu federalnego w Europie Środkowo-Wschodniej. Rozważania te dopełnił referat Ferdinanda Kinsky'ego, wybitnego specjalisty w zakresie teorii federalizmu, prezentujący przyszłe modele Unii Europejskiej. Warto w tym momencie wskazać, że aktualna problematyka towarzyszyła konferencji niemal od początku. Już pierwszego dnia dr Tomasz Orłowski zastanawiał się w referacie *Czy w zjednoczonej Europie jest miejsce na federacje subregionalne?* m.in. nad rolą Grupy Wyszehradzkiej w Unii Europejskiej, postulując jej umocnienie i instytucjonalizację.

Konferencję zwieńczyła dyskusja panelowa „Model dla Europy”, w której uczestniczyli: minister ds. europejskich Danuta Hübner, główny negocjator RP z Unią Europejską w latach 1998-2001 Jan Kułakowski, ambasador RP we Francji w latach 1990-1996 Jerzy Łukaszewski i rektor Kolegium Europejskiego w Natolinie dr Piotr Nowina-Konopka. Z dyskusji wyprowadzono podstawowy wniosek, iż Polska zainteresowana jest silną UE i postulat skierowany pod adresem elit, by w dużo większym niż dotychczas stopniu poparły ten model. Prof. J. Łukaszewski szczególnie mocno podkreślił, że właśnie koncepcja federacyjna przedstawia właściwą drogę budowania silnej i efektywnej UE.

Konferencję „XX-wieczne tradycje federalistyczne w Europie Środkowo-Wschodniej” należy uznać za wartościową i owocną inicjatywę, która umożliwiła zaproszonym badaczom i ekspertom nie tylko prezentację wyników własnych poszukiwań, ale i ich konfrontację z innymi ustaleniami. Wygłoszone referaty wykazały istnienie silnych związków i zależności występujących pomiędzy „historycznym” wymiarem refleksji i praktyki federalnej a bieżącym wymiarem europejskiej rzeczywistości. Jednocześnie udało się potwierdzić, iż region środkowoeuropejski dysponuje istotnymi doświadczeniami w zakresie federalizmu, poważnymi przemysleniami teoretycznymi, które winny zostać wykorzystane w debacie nad kształtem UE. Z tego też względu należy oczekiwać szybkiej finalizacji prac nad publikacją, która ma zawierać pełną dokumentację konferencji.

Wojciech Lenarczyk